

interaktion – det vill säga sårbarheten – återfinns i alternativa former online, då de medexisterande blottar sig för varandra i sin sorg och uppgivenhet, sina erfarenheter av ofullkomlighet och känslor av brist och meningsförlust. På andra sätt har dock människans förmåga att genom kommunikation transcendera sitt ”här och nu” i den digitala sfären intensifierats till den grad att den kroppsliga verkligheten åsidosätts på ett problematiskt sätt, särskilt för de sörjande. Anhöriga till avlidna beskriver hur de lätt ”fastnar” i den alternativa, kropps- och gränsoverskridande verkligheten till den grad att de får svårt att slita sig.

Således visar Lagerkvist att den digitala sfären i allmänhet och internet i synnerhet inte bara ger oss möjligheten att på nya sätt förhålla oss till döden och de döda, utan också ställer upp nya etiska utmaningar. I sifferbaserade digitala medier (och i förlängningen hela samhällen dominerade av dylika medier) premieras rationalitet, effektivitet och rakhet, kvantitativ kunskap framför kvalitativ, tydlighet framför otydlighet och säkerhet framför sårbarhet – egenskaper som kan vara svåra att uppbåda för en sörjande person. Som lösning på problemet föreslår Lagerkvist en tvetydighetens, långsamhetens och, inspirerad av Gaston Bachelard (1884–1962), ”rundhetens” etik, och efterlyser ett ”fantastiskt”, omsorgsfullt och mjukt språk som gör det lättare att kommunicera med gränssituationen som utgångspunkt.

Sammanfattningsvis är *Existentia Media* ett intresseväckande och nyskapande verk med stor bredd som understundom imponerar, men också är bitvis överväldigande. Lagerkvist kastar sig sömlöst mellan ämnen och diskurser på ett sätt som ibland gör det svårt att följa den röda tråden i verket: utläggningar om nymaterialism och tysk idealism bryts av med intervjuer och resonemang av teologisk och antropologisk karaktär. Över diskussionerna höjer sig gränsbegreppet, omväxlande använt för att beskriva dialektisk spänning, avbrott, sårbarhet, transcendens och ansvarighet – modaliteter av

gränssituationen som hade tjänat på tydligare differentiering. Därtill förblir steget från att hävda att människan som ett resultat av gränstillståndet är ansvarig för sina handlingar, till att hävda att vi borde handla på ett eller annat sätt (det vill säga från ontologi till etik, från är till bör) omotiverat i Lagerkvists verk. Varför har en akademiker som förespråkar långsamhet och omsorgsfullhet så bråttom i sitt eget skrivande? Jag lämnar frågan öppen och ser fram emot att Lagerkvist fördjupar sitt resonemang i fler böcker framöver.

Astrid Grell

Doktorand, Lund

DOI: 10.51619/stk.v98i4.24953

Andreas Mazetti Petersson. *A Culture for the Christian Commonwealth: Antonio Possevino, Authority, History, and the Venetian Interdict*. Uppsala: Uppsala universitet. 2022. 353 s.

För en svensk läsare är jesuiten Antonio Possevino (1533–1611) förknippad med sin verksamhet i Sverige under Johan III:s (1537–1592) regering och hans strävanden att återföra det protestantiska Sverige till den romersk-katolska kyrkan. Att han också var en betydande teolog och encyklopedist med ett omfattande författarskap tas där emot sällan upp i svenska arbeten och nämns till exempel inte med ett ord på svenska Wikipedia. Det är detta som står i fokus för Andreas Mazetti Peterssons avhandling.

Avhandlingen består av tre delar, omfattande tretton kapitel jämte en inledning med presentation av frågeställning, tidigare forskning och de analytiska ramarna, och som avslutas med en gedigen sammanfattning. Det övergripande syftet är att analysera hur Possevino argumenterade för en enhetlig, teologiskt grundad romersk-katolsk kultur jämte hans historie- och vetenskapssyn. Källmaterialet utgörs av några av Possevinos arbeten, främst då verket *Apparato all'istoria di tutte le nationi et il modo di*

studiare la geografia från 1598 och ett antal teologiska pamfletter publicerade i samband med en konflikt mellan påvemakten och stadsstaten Venedig. *Apparato* liksom också andra arbeten som analyseras i avhandling-
en finns samlade i den latinska encyklope-
din *Bibliotheca selecta: Qua agitur de ratione
studiorum in Historia, in Disciplinis, in
Salute omnium procuranda* från 1593. I detta
tvåbandsverk ges en översikt av arbeten av-
sedda att användas i jesuiternas undervisning
jämför pedagogiska riktlinjer.

Mazetti Petersson använder en filolo-
gisk textanalytisk metod med inspiration
från den brittiske idéhistorikern Quentin
Skinnerns hermeneutik, vilket innebär att han
ser de analyserade texterna som kommunika-
tionshandlingar. I avhandlingens första del,
vilken består av ett kapitel, redogör han för
Possevinos levnadsbana och den historiska
kontexten. Possevino, som kom från en kon-
verterad judisk familj, inträdde i den nygrun-
dade jesuitorden 1559 och var verksam både
som rektor vid olika jesuitkollegier, som mis-
sionär och kontroversteolog och som påvligt
sändebud i Norden och Östeuropa. Under
senare delen av sitt liv var han stationerad i
Venedig. Här utkämpade han som ledande
företrädare för de papalistska ”vecchi” (de
gamla) ett teologiskt ”pamflettkrig” mot de
antipåvliga ”giovani” (de unga) lett av servit-
ordensprästen och historikern Paolo Sarpi
(1552–1623), vilket nådde en höjdpunkt un-
der det venetianska interdiktet.

I avhandlingens andra del, vilken omfat-
tar fem kapitel, analyserar Mazetti Petersson
Possevinos kulturbegrepp, historiesyn och
värdering av historiska arbeten från antiken
och framåt samt hans statsrättsteoretiska
idéer. Han visar att Possevino betraktade
historieskrivning som ett medel för moralisk
fostran och bedömde historiska verk utifrån
detta kriterium samt att han lyfter fram
den monarkiska styrelseformens företrädaren.
Intressant i sammanhanget är också hans
kritik av Niccolo Machiavellis (1469–1527)
politiska principer. För Possevino handlade
kultur inte bara om lärdom utan också om

dygd och moral med det övergripande må-
let att föra människan till frälsning. Mazetti
Petersson argumenterar vidare för att
Possevinos kulturförståelse på många punkter
avvek från renässanshumanisternas.

Undersökningens tredje del, vilken är den
mest omfattande och består av sju kapitel,
ägnas åt Possevinos engagemang i pamflett-
striden, *la guerra delle scritte*, i samband
med det venetianska interdiktet 1606–1607.
Bakgrunden till det påvliga interdiktet var
att republiken Venedig utfärdade en rad lagar
som inskränkte den kyrkliga jurisdiktionen
och låtit arresteras två präster. I grunden
handlade konflikten om relationen mel-
lan kyrka och stat, och den ovan nämnde
Sarpi försvarade i egenskap av republikens
hovteolog statsmaktens rättigheter i rela-
tion till påvemakten. Jesuiterna tvingades
lämna Venedig och Possevino slog sig ner i
Bologna, där han författade en rad traktater
under pseudonym till försvar för påvens age-
rande.

I sin analys av tre av dessa visar Mazetti
Petersson hur Possevino argumenterade för
den traditionella romersk-katolska stånd-
punkten om den andliga auktoritetens över-
ordning och den kyrkliga jurisdiktionens
företrädesrätt. För att legitimera den påvliga
auktoriteten lyfte Possevino fram Moses som
en ekvivalent till påven, och han argumente-
rade i papalistsk anda för att den världsliga
auktoriteten inte kan härledas direkt från
Gud utan ges intermedieärt via påvemakten.
Mazetti Petersson illustrerar hur han bygger
upp sin argumentation med historiska exem-
pel, händelser såväl som historiska och teolo-
giska arbeten, och hur han relaterar till sam-
tida politiska konflikter och sammanhang,
som exempelvis reformationen i England
och Henrik VIII:s (1491–1547) äktenskaps-
affärer.

Mazetti Peterssons arbete har en empiri-
orienterad och refererande karaktär. Han
sätter in de teman han valt att lyfta fram i
sitt historiska sammanhang men relaterar
inte till tidigare forskning annat än som re-
ferens för empiriska fakta. Undersökningens

resultat presenteras såväl i kapitelsammanfattningar som i det avslutande kapitlet. Här ger han en helhetsbild av Possevinos kulturförståelse och bildningsideal i ljuset av den papalistska teologi, dock utan att profilera resultaten till tidigare forskning. Men som helhet betraktad bidrar avhandlingen till en fördjupad förståelse av den romersk-katolska (mot)reformationens kulturprojekt och belyser de inomkatolska konflikterna och de processer som ledde fram till formeringen av en romersk-katolsk konfessionskultur.

Yvonne Maria Werner
Professor, Lund

DOI: 10.51619/stk.v9i814.24954

Elisabet Nord. *Vindicating Vengeance and Violence: Exegetical Approaches to Imprecatory Psalms and Their Relevance for Liturgy*. Lund: Lunds universitet. 2022. 354 s.

Elisabet Nords avhandling behandlar de så kallade "hämnpsalmerna" (på engelska "imprecatory psalms") och hur de har tolkats i 2000-talets kommentarlitteratur. Mer specifikt inriktar sig avhandlingen på två till varandra angränsande forskningsfrågor: bör dessa psalmer användas i samtida liturgi och vilka strategier för deras användning förespråkar de ovannämnda kommentarerna? Fokus ligger således mindre på själva tolkningarna och mer på deras praktiska aspekter. I slutändan vidhåller Nord att psalmerna bör läsas och diskuteras i bibelstudier, där bibelkommentarernas insikter fyller en viktig funktion. I dessa kontexter kan psalmerna diskuteras utifrån ett opersonligt perspektiv. Däremot bör inte psalmerna användas i liturgiska sammanhang där de involverade personerna identifierar sig med psalmisten. I dessa fall är även bibelkommentarernas insikter mindre tillämpbara. I enlighet med detta dubbla fokus faller Nords avhandling inom ramen för vad som ofta kallas "metakommentar", det vill säga att hon har studerat vad bibelkommentarer säger och, kanske

viktigare, vilka aspekter som de, antingen medvetet eller omedvetet, *inte* lyfter fram.

För att utforska dessa två forskningsfrågor har Nord valt ut fyra psalmer: Ps. 58, 109, 137 och 139. Hon har dessutom utsett 18 kommentarer som sina dialogpartner, med motivering att (1) kommentarer är skrivna av tränade forskare med huvudsyfte och expertis att klargöra bibeltexten och (2) läsare rådfrågar kommentarer för att få hjälp att förstå samma text. Dessa kommentarer måste vidare uppfylla följande tre kriterier: (1) de måste vara skrivna på 2000-talet, (2) de måste vara lättillgängliga på engelska, antingen i originalspråk eller i översättning, och (3) de måste vara representativa för den moderna, akademiska diskursen.

Nords avhandling är uppdelad i två delar. I den första, mer summerande, delen beskriver Nord hur ett urval kommentarer förhåller sig till och till viss mån rättfärdigar de uttryck för hämnd och våld som finns i hämnpsalmerna. Med andra ord, vilka strategier använder sig dessa kommentarer av för att antingen förmildra eller rättfärdiga tankar och åsikter som de flesta moderna, västerländska läsare uppfattar som stötande och till och med osmakliga.

För att något ska kunna kategoriseras som en tolkningsstrategi bör den, enligt Nord, uppfylla följande tre kriterier: (1) den måste kunna appliceras på mer än en psalm, (2) fler än en kommentar måste förespråka den och (3) den kan inte vara knuten till och således bara kunna användas av en enskild trostradition. Det betyder att vissa strategier, till exempel den typiskt kristna traditionen att läsa psalmer typologiskt, utesluts, eftersom judiska läsare inte kan dela dem.

En noggrann studie av dessa 18 kommentarer leder Nord till att identifiera tre strategier som uppfyller dessa kriterier: "the justice-oriented approach", "the circumstantial approach" och "the cathartic approach". Dessa strategier är dock inte helt isolerade från varandra utan speglar överlappande aspekter.